BOLALARDA ERTAK TERAPIYANING AHAMIYATI

Vaxabova Gulshan Vafoqul qizi

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetining Urgut filiali o'qituvchisi

Ertak terapiyasi nima? Ertak terapiyasi bola idroki uchun murakkab narsalarni unga yengil shaklda etkazish,u bilan ertak yordamida ishonchli aloqa o‘rnatish bolaga yaqin kishiga aylanish usullaridan biridir.

Farzandlar ota-onalaridan nima yaxshi va nima yomonligini so'rab o'rgansa, oilada ota-onaning bola bilan muloqoti yo'lga qo'yilgan bo'lsa, bu nafaqat bolalarning ahloqiy qadriyatlarini shakllantiradi, balki bolaning ota-onasiga bo'lgan ishonchini ham oshiradi.

Ertakterapiya bu ma'lum bir muammoni bola bilan hal qilish usulidir. Uning qayta-qayta o'qib berishni so‘raydigan ertagi bormi? Agar bor bo‘lsa , u bola uchun juda muhim masalalarni yoritgan ertak bo‘ladi.

Qadim zamonlardan beri ertaklar davolaydi, u odamlarga yashashni o'rgatadi.

Amaliy psixologiyada bu usul tez-tez ishlatiladi va bizning davrimiz uchun ham u o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Bola tarbiyasida ertaklarning o`rni

O‘ziga xos tarbiya vositasi bo‘lgan ertaklar bolajonlar uchun juda qiziqarli va qadrlidir. Bilamizki, ertak inson fantaziyasi va ichki kechinmalari mahsuli sifatida dunyoga keladi. E’tiborli jihati, har doim ularda insonparvarlik, Vatanga muhabbat, rostgo‘ylik, halollik tuyg‘ulari ustuvor bo‘ladi va har bir ertak yaxshilikning yomonlik ustidan qilgan g‘alabasi bilan tugaydi. «…Shunday qilib ular murod-maqsadiga yetibdi» degan iboraning deyarli hamma ertak yakunida uchrashi fikrimizni tasdiqlaydi.

Mutaxassislarning ta’kidlashicha, ertaklar bolaning dunyoqarashini kengaytirib, uning hayotga ongli munosabatini shakllantirar ekan. Bola ertak orqali yaxshilik va yomonlik, ezgulik va yovuzlikni bir-biridan farqlashni o‘rganadi. Bu tushuncha uning psixologiyasida bir umrga muhrlanib qoladi. Va bola voyaga yetganidan keyin ezgu ishlarga odatlanadi.

Ma’lumki, ertakni qiziqarli va maromiga yetkazib aytish va shu orqali bolaning e’tiborini jalb qilish ham bir san’at. Qolaversa, xalq og‘zaki ijodining yorqin namunasi bo‘lmish ertaklar faqat tarbiya vositasi emas, balki ota-ona va farzandni ruhan yaqinlashtiruvchi ko‘prik hamdir. Shuning uchun ham mutaxassislar ota-onalarga farzandlariga ko‘proq ertak aytib berishni ta’kidlashadi. Zero, bir narsani unutmaslik lozim, ertaklar hayotiy uydirmalar asosiga qurilgan bo‘lsa-da, ularda tabiiy ravishda hayot haqiqati aks etadi. Qiziqarli syujet bilan boyitilgan bu hikoyalar bolaning ongli ravishda hayotni anglashiga yordam beradi.

Dunyo xalq og‘zaki ijodini kuzatadigan bo‘lsak, ular orasida farqlardan ko‘ra, o‘xshashliklar ko‘proq ekanligiga amin bo‘lamiz. Buning sababi shuki, insonlar qaysi millat vakillari bo‘lishidan qat’i nazar ularning farzand tarbiyasiga bo‘lgan e’tibori bir xil. Shuning bilan birga, har bir millat avlod-ajdodlari tafakkurida dastlab mifologik tasavvurlar ustunlik qilgan va o‘sha davrlarda qadriyatlar, orzu-istaklar deyarli bir xillik kasb etgan. Ertaklar turli tillarda, turli urug‘ va qabilalarda turlicha nomlar bilan atalgan. Masalan, o‘zimizning respublikamiz miqyosida oladigan bo‘lsak, Surxondaryo, Samarqand, Farg‘ona viloyatlarida ertak – matal deb nomlansa, Buxoro atrofidagi ayrim qishloqlarda ushuq, Xorazmda – varsaki, Toshkent shahri va uning atrofida – cho‘pchak deyiladi.

O‘zbek milliy ertaklarining aksariyati «Bir bor ekan, bir yo‘q ekan», deb boshlanadi, eng asosiy voqealar «yo‘l yuribdi mo‘l yuribdi»dan keyingi vaziyatga to‘g‘ri keladi. «Qahramonlar taqdiri nima kechdi ekan?» degan savolga ertak yakunida albatta «murod maqsadiga yetibdi» tarzida javob olinadi.

Bizning millatimizda kun botgach, bolaga topishmoq va ertak aytib berish o‘ziga xos an’anaga aylangan. Va bu an’ana asrlar davomida saqlanib kelmoqda. Chunki ertak bolaning aqliy salohiyatini, topqirligini o‘stirish bilan birga, uning tunni tinch va osuda o‘tkazishiga ham xizmat qilgan.

Bir so‘z bilan aytganda, ertaklar yosh avlodning sog‘lom va barkamol voyaga yetishlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda esa ota-onaga jahon va o‘zbek xalq ertaklari jamlangan kitoblar yaqindan ko‘mak beradi. Farzand o‘stirayotgan har bir ota-onaga ana shunday ertak kitoblar hamroh bo‘lsa, foydadan xoli bo‘lmaydi.

Ertak terapiyasi, ehtimol, psixologiyaning eng bolalarcha usuli va, albatta, eng qadimiylaridan biridir. Zero, ota-bobolarimiz ham farzand tarbiyalash chog‘ida jinoyatchi bolani jazolashga shoshilmay, unga ertak aytib berishgan, shundan qilmishning mazmuni oydinlashgan. Ertaklar axloqiy va axloqiy qonun bo'lib xizmat qilgan, bolalarni baxtsizliklardan himoya qilgan, qanday yashashni o'rgatgan. Ertakning inson hayotiga qanday ta'sir qilishini bilib, siz bolangizga juda ko'p yordam bera olasiz. Uning qayta-qayta o'qishni so'ragan sevimli ertaki bormi? Shunday qilib, bu ertak bola uchun juda muhim masalalarga to'xtalib o'tadi. Ertak terapiyasi mashg'ulotlari bolani ushbu ertak syujetiga nima jalb qilishini, qaysi qahramonlar unga ko'proq yoqishini, nima uchun u ushbu ertakni tanlaganini tushunishga yordam beradi. Vaqt o'tishi bilan bolaning ma'lum bir ertakga qaramligi o'zgaradi va bu chaqaloq o'sadi, rivojlanadi va yangi hayotiy savollarni tug'diradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.R. Mavlonova, B. Normurodova, N. Rahmonqulova, «Tarbiyaviy ishlar metodikasi» o'quv qo'llanma, O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Toshkent: «Tib kitob» nashriyoti, 2010. 216 bet.

2.Tuxtayev.O.X Tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarni o‘rni. Uslubiy qo‘llanma. Toshkent: «QAMAR MEDIA» , 2022.- 78 b

3.Jumaboyev M. O'zbek bolalar adabiyoti, T.: 2004 yil

4.Musurmonova O. "Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi" - T: 1996 y

5.Mavlonova R.A., To’raev O.T., Xasanboeva O, Xolikberdiev K.M. -«Pedagogika» T., «O’qituvchi » - 1998 y.

6.Qodirov B.G. Komil inson tarbiyasining pedagogik asoslari. Toshkent «Mexnat» 2001 yil.